

Lokalhistorisk forening for Sønderhald

Årsskrift
2015

Sønderhald Egnsarkiv

Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning

Tlf. 86 48 37 84

E-mail: sonderhaldegnsarkiv@mail.dk

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

Åbningstid: Mandag kl. 15-20. (Lukket i hele juli og december måned).

Nærværende årsskrift for 2015 er trykt i 400 eksemplarer og udgivet af Lokalhistorisk Forening for Sønderhald og Sønderhald Egnsarkiv, Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning.

Eftertryk af årsskriftet - helt eller delvis - kun tilladt med udgiverens tilladelse.

Ansv. for årsskriftet:

Hanne Byriel, Kirkevej 14, 8963 Auning, tlf. 86 49 50 69.

Ekspedition:

Inger Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning, tlf. 22 67 50 08

Ekstra eksemplarer af årsskriftet 2015 kan købes for 60 kr. pr. stk.

Overskudseksemplarer af skrifter fra 1978 - 2014 fås for 20 kr. pr. stk.

Hele sættet af ældre skrifter kan erhverves for 10 kr. pr. stk.

ISSN 0109-4017

TEMA: MØLLER

Forordet - Museumsinspektør Lise Andersen, Møllehistorisk samling. .	4
Aarslev Mølle	6
Kort over møller i tidligere Sønderhald kommune	16
Historien om Gl. Estrup Mølle	18
Auning Mølle	21
Volk Mølle	22
Gårdmøller	27
Assentoft Møllelaug	30
Vindmøller i tal - nu og for 100 år siden	32
Formandens beretning	34
Foreningens bestyrelse	36

Sønderhald Egnssarkiv arrangerede i samarbejde med Randers Cykelby en historisk cykeltur i og omkring Assentoft. Der blev afholdt to ture hen over sommeren og begge gange med mange interesserede, spørgelystne og fortællende deltagere.

Forord

AF MUSEUMSINSPEKTØR LISE ANDERSEN
MØLLEHISTORISK SAMLING

Oldtidsbonden havde brugt hovedparten af sin vågne tid på at skaffe sig det daglige brød. Formalingen af korn var en proces, der optog så meget af især kvindernes dagligdag, at vi i dag har svært ved at forestille os, hvor central denne arbejdsopgave var. Man regner med, at ét medlem af hver husstand måtte bruge alle døgnetts arbejdstimer på at male brødkorn på enten skubbekværn eller drejekværn (håndkværn). Da skubbekværn og håndkværn blev stillet til side, og vandkraften i 1100-årene overtog det hårde malearbejde, blev der frigivet megen tid, som kunne bruges i samfundsudviklingens tjeneste.

Vandmøllerne blev introduceret i Danmark sammen med kristendommen – og det var ingen tilfældighed. Det var munkene, der kom til landet for at bygge klostre, der bragte de første møllebyggere med sig. Vandmøllerens svaghed var, at de ikke kunne male i tørre somre, og når frosten bandt vandet i hårde vintre. Derfor var introduktionen af vindmøller i midten af 1200-tallet endnu et stort teknologisk fremskridt.

At mølleriet var et vigtigt erhverv i freds- såvel som krigstider ses af, at det helt frem til midten af 1800-tallet var et privilegeret erhverv. Det betød, at man skulle have en kongelig bevilling for at måtte bygge og drive en mølle. Mølleren var ikke blot beskyttet mod konkurrence, men nød også andre privilegier, herunder at hans sønner var fritaget fra at gøre krigstjeneste. I til-

fælde af krig, var det vigtigt, at møllernes sønner var hjemme og kunne give en hånd med, når der skulle produceres forsyninger til hæren.

Det næste teknologiske gennembrud kom med dampmøllerne, der gjorde møllerne uafhængige af vind og vejr. Selv om antallet af dampmøller (og senere andre typer af motormøller) steg voldsomt i løbet af 1800-tallet, havde det i starten ikke den store indflydelse på vand- og vindmølleriet, da de to teknologier henvendte sig til forskellige markeder. Vand- og vindmøllerne arbejdede primært for et lokalt marked, mens motormøllerne afsatte deres produkter til eksport.

Den nye lov af 1852, der gav alle og enhver lov til at opføre møller, resulterede i, at fra 1840 til 1897 steg vand- og vindmøllernes antal fra 1700 til 2800, hvilket naturligvis gav en stor indbyrdes konkurrence. Det var især hollandske møller, der blev bygget, og møllebyggerfaget blomstrede. En enkelt Randers-møllebygger opførte 83 splinterny vindmøller fra 1851 til 1888! Her-til kom ombygninger og reparationer.

Den hektiske byggeaktivitet fik dog en brat – men ikke uforudsigelig – ende. Omkring 1900 gik mange møllebyggere fallit – heriblandt også den flittige Randers-møllebygger.

Efter 1873 var kornpriserne faldet på verdensmarkedet. Kornavl var blevet urentabelt for de danske bønder, der ikke kunne stå sig i konkurrence med russiske og nordamerikanske producenter. Det danske landbrug blev omlagt, og vægten blev flyttet over på kreaturhold. Omlægningen af landbruget gik hårdt ud over fabriksmølleriet, der mistede sin status som vort største eksporterhverv. Også fabriksmøllerne måtte derfor lægge produktionen om, og satse på det indenlandske marked. Hermed blev de konkurrenter til de gamle vand- og vindmøller, der mere og mere måtte afstå brødkornsformalinen til fabriksmøllerne og slå sig på fodermaling for bønderne. Det endelige "dødsstød" fik vand- og vindmølleriet, da bønderne efterhånden anskaffede små vindmotorer, der kunne drive tærskværket og en kværn. Mange møllere måtte nu helt eller delvis gå over til handel med korn og foderstoffer.

Hermed var en æra forbi. Emma Gad skrev i 1936 i en kronik i Politiken: "Af alle gammeldags Ting er nu vel Vindmøllerne noget af det mest aflægs – ...Men Menneskene er ikke utaknemmelige imod dem. Vi elsker Alle deres karakteristiske Silhueter mod den rødmende Aftenhimmel, vi betragter dem med Veneration, som de morsomme Mindesmærker de er over vore Fædres Levesæt, og vi er oprigtig bedrøvede over hver en af disse vore landskabelige Prydelser, der falder i Staver og forgaar."

Lad så dette være optakten til en beskrivelse af Sønderhalds gamle møller, så i det mindste vores viden om disse vigtige kulturmindesmærker ikke forgår.

"Aarslev Mølle", efter 1921. I forgrunden ses resterne af "Østergaard", en selvejergård, der i ca. 1803-5 blev udstykket.

Aarslev Mølle dens beskaffenhed, ejere og brugere

AF ELLEN BYRIEL

Ved udskiftning af jorden i Aarslev 1782 blev Møllen tillagt "Ler Banken" ved møllen syd for "Dams Ager" efter "Pløjelandet".

I 1794 bliver den såkaldte fælleudskiftet og her får møllen en del af "Juulsbjerg Krat", en lod i "Nye Vang" syd for Ejstrup-bondens.

Arealerne i 1782 ligger tæt ved møllen lidt øst for Aarslev, mens de sidste fra 1794 ligger vest for byen, syd for Clausholmvej og grænsende op til Brusgårds jorder.

Anton Pedersen fik skøde på Aarslev Mølle i 1782, samme år som udskiftningen blev foretaget.

Anton Pedersen er en af de mange ejere og brugere af Møllen i årene 1579 til 1948 og endnu videre til i dag.

Om de 5 tidligste ejere eller brugere på listen vides ikke meget. De har sandsynligvis været beslægtede, da Laurs, Pedersen, Lassen og Møller går igen i navnene. Som ejer i 1680 står Niels Nielsen i Fausing, mens brugeren er Peder Pedersen.

Denne Niels Nielsen, som også bar navnet Aarøe, var præst i Fausing og var første gang gift med Mette Focksdatter With, anden gang med Augusta Dorthæ Pedersdatter, som var, eller havde været, Benedikte Scheels "egen pige". Da præsten Niels døde, giftede hun sig med hans efterfølger, Rasmus Jacob Schou.

Uddrag af beskrivelse af Møllen på dette tidspunkt:

"Aarslef Mølle og dets Beskaffenhed.

Udi forbemeldte Synder Vang ligger Aarslef Mølle tilhørende Niels Nielsen udi Fausing. Den skylder aarlig 15 Tdr. Mel.

Den haver ikkun een Qværn, den bliver brugt til at male Brødkorn paa, saavel og Malt og Grynkorn. Haver sit Vandløb som ere Overfaldsvand fra tvende Væld eller Spring, hvoraf den ene for nogle Aar siden er bleven mestendels øde, for dens Aarsags Skyld, kan ikke males mange Dage 1 Tdr. Rug om Dagen, efter Møllerens Bemærkning. Og naar han Natten over haver stemmet, kan han derefter ikke male om Dagen længere end som 4 Timer.

Qværnens Brede er 7½ Quarter

Vandhjulets Højde er 11 Quarter

Vandhjulets Brede er 5½ Quarter

Kophjulets Højde er 2½ Quarter

Vandfaldets Dybde er (mangler)"

Efter en beskrivelse af jordtilligendet denne beskrivelse af kværnen:

"Møllen er med Overfaldsqværn med 2 Stene er 2 Alen, 1 Quarter Brede.

Dirigeres med 12 Torne

Vandhjulet er 3 Alen høj

Kophjulet er 10½ Quarter

1 liden dam som Møllemandet samles udi til Malingen"

Efter pastor Schous død i 1720 kom Aarslev Mølle på auktion og blev købt af ejeren af Mellem Mølle i Voldum sogn, Iver Niels Knudsen Aagaard. Iver var søn af præstefolkene i Voldum-Rud, Knud Jensen Smerup og Margrethe Jensdatter Kane. Han havde mange hel- og halvsøskende. En af dem var Helvicus Johannes Knudsen Scalstrup, som i 1724 blev mølle ejer - og bruger - da han købte Aarslev Mølle af sin bror.

"Jeg underskrevne Iver Knudsen i Meel Mølle haver solgt og afhændet til min Broder Helvicus Knudsen en mig tilhørende Vandmølle beliggende i Aarslev Sogn, Aarslev Mølle kaldet, som jeg mig tilkøbte paa offentlig Auction i Fausing Præstegaard efter rigtig Skøde udgiven af Hr. Rasmus Jacob Schous Enke Madam Augusta Dorthe med Lauværg 1721, hvilken Mølle bestaaer i ny landmaalings Matricuel for Mølleskyld 3 Td. 1 Skp. 2 Fjk. Jordskyld 2 Skp. 3 Fjk. 2 Alb.

Foreskrevne Mølle med alt dens Herlighed, Rente og rette Tilliggende, det være sig udi Eng, Skov, Mark, Fiskevand, Fægang, Tørvegøft, Lyngslet, vaadt og tørt. 15 September 1724."

Skødet er "fremlagt og læst udi salig Helvicus Knudsens Stervboe i Aarslev Mølle den 9. Januar 1731" - Efter Helvicus Knudsens død i 1730.

Ved skiftet samme år er møllen beskrevet som følger:

"Stuehuset indrettet således:

Korsstue, Dagligstuen, det lille Spisekammer,

Køkken og Bryggerhuset, Saltkælderen.

Møllerhuset, Lofterne, Ølkælderen.

I Gaarden Herberget og Porten.

Hele Ejendommen:

Møleværket og 4 Rader Hus,

Stue- og Møllerhus paa 9 Fag,

Korsstue 5 Fag.

Den søndre Rad med aaben Port i 5 Fag

Det vestre Hus er 13 Fag

Tilsammen 32 Fag i nogenlunde god Stand"

Helvicus var gift med Mette Therkildsdatter og hendes næste ægtemand blev Laurids Aabye. Han var, ifølge Nygaards sedler, birkedommer over Clausholm, Rosenholm og Vosnæsgård birker. Han nåede at blive gift for anden gang inden han afgik ved døden i 1741 kun 44 år gammel. Mette var død to år tidligere. Hans 2. kone var Marie Elisabeth Lauridsdatter. Da hun blev enke i 1741 giftede hun sig med Laurs Christensen Møller, som dermed blev næste ejer af Aarslev Mølle. Han var muligvis født i Aarup Mølle. Også han blev gift flere gange. Marie Elisabeth døde som 61-årig i 1761 og Laurs Chr. Møller blev d. 17. maj 1764 viet i Grønbæk til Jomfru Marie Kirstine Aarestrup fra Alling Mølle. Hun var omkr. 21 år, han omkr. 53. I november 1766 fødte hun tvillinger, to piger, hvor den ene døde kort tid efter, mens den anden blev døbt i februar 1767 - samme dag som den unge mor selv blev begravet.

I december 1767 blev Laurs viet i Randers til Karen Jensdatter Hassing fra Mariager. De fik 10 år sammen på Aarslev Mølle hvor Laurs afgik ved døden i 1777, 66 år gammel.

At dømme efter skifteforretningerne efter især Helvicus Knudsen og Laurids Aabye var det et veludstyret hjem på Aarslev Mølle. I boet nævnes guld-kæder, sølvfade og sølvkander med inskription, damaskduge, servietter, mange møbler og gangklæder mm, alt sammen noget, som man ikke ser i skifter efter almindelige bønder og husmænd.

Karen Jensdatter Hassing var født omkr. 1736 og dermed en forholdsvis ung enke. Hun blev gift igen med den omtrent jævnaldrende Johan Anton Pedersen. Hans fødesogn og dato kendes ikke.

I 1787 køber han det halve af matr. nr. 7 i Aarselv:

"Generaluditiur Kallager (til Tustrup) sælger til Anton Pedersen, Ejendomsretten til det halve af Søren Sørensen Kjeldsen i Fæste havende Gaard i Aarslev for 515 Rd. 32 Mark 12 Skilling. Hartkorn 3 Tdr. 3 Skp. 2 Fjk., det være sig Ager, Eng, Tørveskær, Skov, Krat, Hede og Fællede imellem Markskel og udenfor, som dertil af Arrilds Tid tilligget haver, ...skal leveres 8 fuldkommen Læster Tørv til Hørning Hospital fra Gunnerup Mose.

13. Juni 1787".

Johan Anton og Karen fik ingen børn sammen og han havde derfor ingen livsarvinger.

I 1797 oprettede de testamente, hvor det anførtes at:

Den længstlevende skal beholde det fælles Bo, men naar vi begge er døde, skal Boet skiftes og deles imellem min Kone og hendes Arvinger uden nogen slags til... af mine Arvinger. Aarslev Sogns Fattige skal have 2 Rdl.

Ved folketællingen 1801 boede de i et hus ved Møllen og hendes søn fra første ægteskab havde overtaget ejerskabet af denne.

"Johan Anthon Pedersen ejer af Aarslev Mølle sælger herved til sin kære Sted-søn Jens Møller, sin iboende og tilhørende Mølle med underliggende Mølleskyld Hartkorn 3-1-2-0 Ager og Engs Hartkorn 0-2-3-2- dito fra Søren Kjeldsens Gaard i Aarslev ifølge Skøde af 13/6-1787 3-3-2-0 ialt Hartkorn 6-7-3-2.

Dens underliggende Bygninger, Mark, Skov, Hauge, Broer og Damme, Mølle-værket item alt Ind- og Udbo og hvad andet som samme Mølle med rette tilhører og tillægges.

Kjøbesum 3050 Rigsd. d.c.

Aarslev 1/5-1801".

Jens Møller Lauritsen var Karens andet barn. Han var født i 1770. Ved folketællingen 1801 var der i husstanden foruden ham og hans kone, Gjertrud Marie Hedvig Roschen, deres lille datter Karen Margrethe på 1 år.

I 1809 blev der foretaget brandtaxation på ejendom og mølle:

A. Stuehuset er 10 Fag langt, 12 alen dyb.

Ege Under- og Overtømmer, murede Vægge og Rør Tag.

Alt indrettet til Storstue, Gæstekammer, Gang,
Dagligstue, Sengekammer, Spisekammer, Køkken,
Pigekammer, Mellemstue.

Alt med Loft Fjæl- og Flise Gulve, Vinduer og Døre.

1 Skorstenen af brændte Sten tillige Piben.

Ansæt til 1000 Rd.

B. Møllehuset er 3 Fag langt, 8½ Alen dyb,

dito Materialer til Væg og Tag.

Ansæt til 150 Rd.

C. Det deri værende Maleværk saasom Sol, Kværn-,
Sten- og Pilleværk, Hjuldrev, Vindkiste, Vandhjul,
Karm og tilhørende Bro.

Ansæt til 550 Rd.

D. Det østre Hus 7 Fag langt, 7 Alen dyb,

dito Materialer til Vægge og Sten Tag, til Bryggers,
Mælkekammer, og Tørvehus. Med Loft, Vinduer
og Døre. 1 Skorsten og Bagerovn af Ler,
men Skorstenspiben af brændte Sten.

Ansæt til 210 Rd.

E. Det vestre Hus er 23 Fag langt, 8½ Alen dyb,

dito Materialer til Vægge og Tag, deraf 3 fag indrettet
til Stue, Gang, Køkken, med Loft, Vinduer og Døre.
1 Skorsten af Ler men Piben af brændte Sten.

De øvrige 20 Fag til Lade og Fæhus.

Ansæt til 780 Rd.

F. Det søndre Hus er 10 Fag langt 8½ Alen dyb,

dito Materialer. Indrettet til Stald, Kammer og Port.

Ansæt til 400 Rd.

Ialt 3090 Rd.

Tillige i 1819:

"En ny Ladebygning paa 2 fag, 13 Alen dyb af Grundmur, Fyr Overtømmer og
Straatag, indrettet til Lade, Tærskelo og Gennemkørsel, samt under 3 halve
Fag, Kælder til kartofler".

Omkring 50 år senere, efter ombygning, ansættes det hele til i alt 6000 Rd.

Jens Møller Lauritsen døde i 1833 ca. 63 år gammel. Han var gift 4 gange:

1. Gjertrud døde i 1804 hun fødte 2 børn
 2. Mette Kirstine Møller fik 3 børn og døde 1814
 3. Else Johanne Kirstine Schals fik 3 børn og døde 1831
 4. Caren Basse Møller Bylov med hende fik han ingen børn.
- Hun døde 1858 ca. 73 år gammel.

Tilsyneladende nåede Jens Møller inden sin død at få solgt til sin søn Lars
Peter Kr. Møller.

Købesummen var 3450 Rbd. sølv og 2508 Rbd. sedler.

Den gamle "Aarslev Mollegård", der brændte i 1921.

Køber skulle betale, hvad sælgeren var skyldig, hvilket var 2508 Rbd. sølv og 1460 Rbd. sedler foruden en gæld på 968 Rbd. sølv og 100 Rbd. sedler. Derudover skulle forældrene have aftægt af stedet.

Lars P. K. Møller var født i 1804 i faderens første ægteskab.

Han blev gift med Mariane Pind født 1802 i Skjern.

De fik 2 børn, en søn og en datter.

Det var denne ejer, der i 1857 fik værdien af ejendommen sat til en betydelig højere værdi i brandtaksationen.

Deres søn, Jens Mouritz Møller blev den næste ejer. Han købte Møllen i 1862, han var da omkr. 26 år.

Han blev gift med Anna Jensine Martine Jespersen fra Julielund, Vejlbj sogn. De fik 10 børn.

Ved folketællingen 1880 er der en ualmindelig stor husstand på Aarslev Mølle. Foruden Jens, Anna, deres 4 børn, Jens' far Lars og et andet ældre familie-medlem er der en bager, en møllekusk, en møllersvend, en fyrbøder i dampmøllen, en arbejdsкарл, en møllerlærling, en kokkepige, en tjenestepige en barnepige og en husjomfru. I alt 18 personer.

Der er altså før 1880 etableret en dampmølle. På et ældre kort ses den markeret øst for ejendommen på modsatte side af den nuværende landevej.

Den 11. september 1886 brændte den gamle mølle.

Efter branden var der forhør af de ansatte. Første vidne var fyrbøderen den 34-årige Niels Jensen Berg Smith, som forklarede, at han ikke til stadighed arbejdede oppe i selve møllen, da hans job var at passe fyret og maskinen.

Denne eftermiddag var han af møllersvenden blevet bedt om at hjælpe til i møllen, da drengen, som ellers assisterede, skulle male i vandmøllen. Da han, Niels, ved 4-5 tiden om eftermiddagen kom op i møllen for at trække sækkene op i det øverste loft, så han, at det røg i træværket omkring den øverste tap, der var et par alen fra taget. Det var kun lidt røg, men han gjorde møllersvenden opmærksom på det og spurgte denne om der ikke kunne gå ild i det. Til det svarede svenden bekræftende, så Niels tog oliekanen og hældte olie på tappen. Senere, ca. 1 time efter, blev møllen standset og den omtalte tap blev ikke brugt mere den dag. Omkring kl. 7-8 blev møllen lukket og der var på dette tidspunkt intet at mærke hverken ild eller røg. Efter hvad han husker og ifølge svendens udsagn forlod de to møllen samtidig efter at have lukket og låst.

Senere på aftenen, da han lå og sov i karlekammeret ved vandmøllen, kom røgteren og kaldte ham op, da der var ild i møllen. De kunne dog ikke komme ind, da møllersvenden havde nøglen. Mens de stod der gik ilden gennem taget, og da de omsider fik døren op brændte det hele indvendigt og ilden var nået ned til trappen. Han konstaterede, at der ikke var ild i kullene (til dampmaskinen), så det var ikke derfra ilden var opstået.

Møllersvenden, Frands Rasmussens forklaring var stort set den samme som fyrbøderens. Han blev også kaldt op om natten og løb op til møllen med nøglen, men som før fortalt, var det for sent.

Der blev ingen sigtet i forbindelse med branden.

Forsikringssummen for Møllen (bygningen) var 18.600 kr, og erstatningen blev 15.869 samt 3-400 kr. for nogle ejendele.

En ny vindmølle blev herefter bygget vest for gården.

I 1890 er der foruden ægteparret, 4 børn og den gamle far, 2 tjenestepiger, en bager, en røgter, en forvalter en karl og en møllerlærling I alt 14.

I 1901 er billedet et andet.

Jens Mourits Møller står som ejer, men er ikke i husstanden, som nu består af en bestyrer i landbruget, Karl Kr. Kristensen, hans kone Anine Elvira Petrea, en tjenestepige og en tjenestekarl, en fodermester, en mølleforpagter og hans kone, en møllersvend og en møllekusk. Såvel bestyrer som forpagter er ankommet til sognet i 1899.

Næste generationsskifte blev på pigesiden idet det blev Jens og Annas datter, Anna Petra Møller, der blev frue i Møllen, gift i 1905 med Anders Peter Elias Pedersen Koch fra Romalt.

Overtagelsen af Aarslev Mølle skete i 1906.

Anna Petra var født i 1874, Peter Elias i 1881.

De fik sønnen Vagn og datteren Gudrun.

Vagn døde ugift i 1942, i København og er begravet på Aarslev kirkegård.

Gudrun blev i 1931 viet i Aarslev kirke til Erhardt Jensen fra Vissing.

I folketællingen 1906 er Møllen ikke fundet.

I 1911 er der i husstanden: Anne og Peter Elias, Vagn og Gudrun og derforuden i folkeholdet 3 arbejdere, en landvæsenselev, 2 piger, og en møllersvend. Altså bliver Møllen - antagelig vindmøllen - stadig brugt. Peter Elias har taget ophold i sognet 1906, Anna i 1905 - det år de blev gift.

Aarslev Mølle havde da været i slægtens eje i henved 200 år. Dog ikke i lige linie, da det i flere led var gennem ægteskaber og ikke som generationsskifte Møllen fik nye ejere.

1916: Bestod folkeholdet af 3 tjenestekarle, 2 arbejdere og en tjenestepige. Ingen var tilsyneladende beskæftiget med mølleri.

1921: Var der 6 mandlige og 2 kvindelige tjenestefolk

1926: Foruden familiens 4 medlemmer, 4 karle, 1 pensionær, 2 slægtninge.

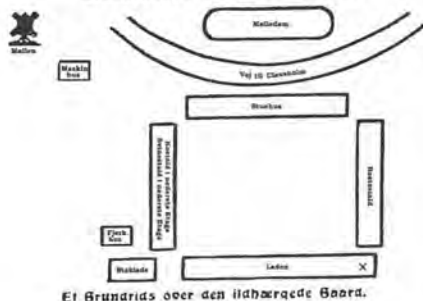
Stuehuset til Aarslev Mølle, ca. 1920

I oktober 1921 nedbrændte hele gården. I næste dags aviser, Randers Dagblad og Amtsavisen, blev branden dramatisk beskrevet:

Harslev Møllegaard nedbrændt.

Mellem 1000 og 1500 Tdr. Korn gik op i Luer og
90 Svin indebrændte.

Brandskaden er ca. 200.000 Kr.

Fra Randers Dagblad 22. Oktober 1921

Fra kostalden, som var forholdsvis ny, blev med nød og næppe alle 89 kreaturer reddet ud, takket være betonloftet. Derimod indebrændte de ca. 100 grise i overetagen. Bygningen var med stråtag. Fra hestestalden reddede man alle 19 heste ligesom også fjerkræet overlevede. Fra stuehuset, som var bygget 1802 og som fornylig havde fået en omfattende istandsættelse, kom det meste af indboet ud, men meget blev beskadiget i farten. Ejeren, proprietær Koch, som var formand og kasserer for mejeriet samt kasserer for foderstof-indkøbsforeningen, lå inde med papirer, protokoller samt flere tusinde kroner, men han nåede at redde det hele ud.

Det meste af den endnu utærskede avl fra høsten, 1500 tdr. korn blev flammernes bytte.

Gården var 4 længet og ret tæt sammenbygget, så under branden blev det næsten umuligt at opholde sig på gårdspladsen for de mange, som assisterede ved redning af dyrene. Og det blev svært og farefuldt at komme ud der fra. Brandvæsenet fra Randers kunne intet stille op og kom ifølge avisen, ikke i aktion.

Brandskæret kunne ses vidt omkring og mange mennesker kom til både for at hjælpe men naturligvis også for at se på. Som en avis udtrykte det "Det var også et sjældent pragtfuldt ildebrandsskuespil der udspillede".

Et andet sted beskrives det sådan af journalisten: "Gennem et mylder af alskens køretøjer snoede vores automobil sig frem til det mægtige ildhav, som beskuedes af hundreder af mennesker, der orkesløse måtte se de grådige flammer forøve deres hærværk, medens de spejlede sig i den gamle mølledam, som ikke mere drejer om den gamle vandmøllens skovhjul. Sprøjter stod hist og her fort op, men ikke et strålerør var i virksomhed; der var intet andet at gøre end at lade elementerne fuldføre ødelæggelsesværket".

Branden opstod på grund af en kortslutning i det elektriske system i laden.

Parti fra Aarslev ved Randers

Aarslev Mølle, som i 1950 med en kongelig bevilling fik navnet Aarslevholm.

Det nye, nuværende, stuehus blev opført hvor mølledammen før havde været, denne blev fyldt op og huset bygget tildels på stolper.

I 1930 var der 1 tjenestepige, 2 tjenestekarle, den ene var mælkekusk, den anden elev. Desuden boede der to ældre mænd, som begge var aldersrente-modtagere.

I 1940 var Peter Elias enkemand, Vagn var forvalter, der var en husbestyrerinde, 2 husassistenter, en staldkarl, en fodermester, en forkarl, en daglejer og en medhjælper.

Anna Petrea Møller døde d. 10. maj 1937, 62 år gammel.

Anders Peter Elias Pedersen Kock døde på Centralsygehuset i Randers d. 19. juni 1959 og blev begravet på Aarslev kirkegård. Hans sidste bopæl var Kristurpvej 38 i Randers.

I 1948 fik Otto Jespersen Høyer skøde på Aarslev Mølle. Han fik i 1950 ved kongelig bevilling, gennem landbrugsministeriet tilladelse at kalde gården Aarslevholm.

Næste ejer var hans søn Kjeld Simony Høyer. I dag er det tredje generation, Jens Scested Høyer og hans kone Esther Bagger Høyer, som besidder den gamle, historiske ejendom på Clausholmvej.

Kilder: Else Lund's notater om Aarslev, lånt materiale fra Jens Høyer, samt "Arkivalieronline" og andre slægtsrelaterede sider på internettet.

1 kvarter = 15,693 cm. 1 fag hus = vægfladen mellem to stolper i et bindingsværk, kan være mellem 1,2 m og 1,9 m brede.

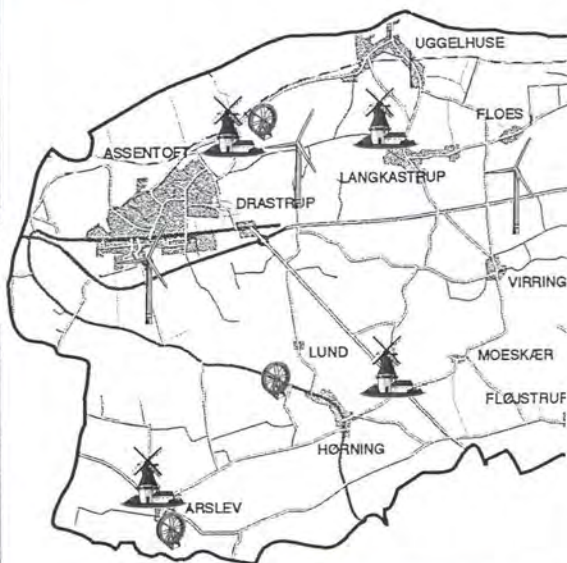
Møller i tidligere Sønderhald kommune

Volk Møllegaarden set fra havesiden.
Gården nedbrændte i 1934.

Essenbæk Mølle og "Essenbækgaarden"

Moeskær Mølle, Hørning sogn. 1905
Ved folketællingen 1906 bestod husstanden af følgende personer:
Mølleren, Peder Pedersen f. 1866
- hans kone Agnes B. N. Nielsen f. 1871
deres børn: Thorvald Kristian f. 1893 -
Cecilie Marie f. 1895 - Aage f. 1898,
Gunnar Knud Alexander f. 1900 -
Arne f. 1901 - Ragnhild f. 1904.
Tjenestefolk: Jens Jensen Møller
(Møllersvend) f. 1886 - Kristian
Kristensen (karl) f. 1880 og tjenestepige
Marie Bergitte Høilund f. 1888

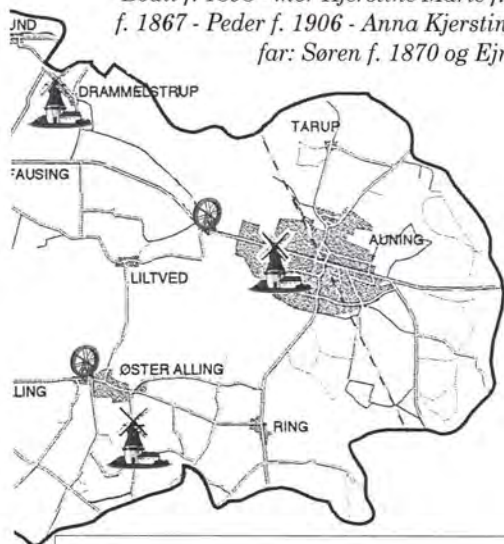

Aarslev Mølle. omkr. 1922
Gårdens hedder i dag Aarslevholm.

Langkastrup Mølle, omkr. 1912

I forgrunden står Søren Mogensén Sørensen med familien. Fra venstre antages at være Niels f. 1896 - Bodil f. 1898 - mor Kjerstine Marie f. Andersen f. 1867 - Peder f. 1906 - Anna Kjerstine f. 1901 - far: Søren f. 1870 og Ejner f. 1904

Drammelstrup Mølle. 1908-09

Den ene af drengene på billedet er den 5-årige Aage Friis Jensen. Ved folketællingen 1906 bestod husstanden af følgende personer: Mølleren Peder Jensen f. 1842 - hans kone Nielsine Lund f. 1851 deres børn: Ane f. 1883 og Just Lund f. 1888. Folkeholdet var Niels Olsen Nielsen f. 1884 og Laurids Pedersen f. 1893

Oustrup Mølle, Øster Alling sogn. 1905

Personerne fra venstre:

Møllersvenden (stående i baggrunden)

- Alfred Peder Poulsen - Sofie Marie Poulsen -
- Jørgine Nielsine Andersen og Peder Poulsen (Fisker)
- Jørgen Peder Poulsen - Anders Severin Poulsen -
- Niels Peder Poulsen og Karen Hermansen Villadsen
- Søren Marius Peder Poulsen.

Gl. Estrup Møllegaard. 1970-1980

Stuehuset, Auning Mølle. 2016

Møllen kørte sidste gang i år 1919/1920, derefter blev møllebygningen ændret til opbevaringsrum for korn i sække.

Historien om Gl. Estrup Mølle

AF SØREN PREBEN BORNERUP

De ældste beviser, jeg har fundet på beboelse på Gl. Estrup Møllegaard, er ca. 4500 år gamle.

Jeg har en lille samling af økser m.v. helt tilbage fra ca. 2500 f.Kr., altså Stenalderen. Fundene er fra det, vi i dag kalder Overmarken. Ved siden af har min gamle nabo fundet en meget flot flintekniv - formodentlig fra Yngre Stenalder.

Auning-kvinden

Under tørvegravningen i *Dønmosen* – nu kaldet *Det brændende Vand* – blev der den 2. maj 1886 fundet et meget velbevaret moselig, nemlig en ung kvinde. Hun er via kulstof 14-metoden blevet dateret til Yngre Bronzealder, år 1 f.Kr.. Kvinden var blevet ofret ca. 30 år gammel, ikke særlig høj – 146 cm.

Formodentlig er hun blevet hængt. Dette er dog ikke helt sikkert, idet hun

var i en meget dårlig stand, da hun blev undersøgt videnskabeligt. Kvinden lå på et fåreskind og var hyllet ind i et stort sammensyet skindtæppe, og ovenpå var der et vævet uldtæppe med et mønster. Auning-kvinden kan ses på Museum Østjylland i Randers, og på Stenvad Mosebrugscenter er der en mindre udstilling om Auning-kvinden.

Den tidlige Middelalder eller sen Vikingetid

Den egeplanke, som er anbragt syd for møllebygningen, er en gammel broplanke. Nationalmuseets datering i 2001 siger, at de yngste årringe dateres til år 1134. Jeg har fundet andre rester, der viser, at der har været en bro over Allingåen, der hvor Stemmedammen er i dag. Herudover har jeg fundet nogle af de store pæle, brostolperne formodentlig.

Der har været 3 broer over åen - en beregnet for godset op til by og kirke - en beregnet for Liltved borgerne - og endelig den store bro ved Åhuset til transport og til opstemning af åen, så der kunne komme vand til vandmøllen.

Ved sidstnævnte bro skulle der betales bropenge.

Møllen solgt til herregården Gl. Estrup

Første gang, Møllen bliver nævnt, er år 1616, hvor Eske Brock, der ejede herregården Gl. Estrup, køber Møllen af Truid Bryske. Møllen, med tilhørende hovedhus, bliver bygget og/eller renoveret i år 1531. Der har egentligt været to møller, nemlig den vestre mølle, kaldet Grynsmøllen og den østre mølle, kaldet Stampemøllen.

Vandet fra Allingåen blev stemmet op mod den store træbro ved Åhuset. Herregården ejede jo al jorden syd for og når møllesæsonen var forbi - typisk i marts måned - blev den jord og de grene/træer, der var brugt som stemmemateriale, fjernet og åen fik sit gamle gennemløb.

Møllen kørte sidste gang i år 1919/1920, derefter blev møllebygningen ændret til opbevaringsrum for korn i sække.

Der blev fisket rigtig meget i åen. Der er skrevet mange ansættelsesaftaler, hvori der står, at ål og laks ikke må serveres mere end fem gange om ugen.

Møllen blev normalt udlejet af godset til en forpagter. Nogle af disse forpagtere er blevet særdeles velhavende. En del af forpagtningsaftalen var levering af ål, fanget i Stemmedammen. Der findes utroligt meget materiale om møllen - eksempelvis forpagtningsaftaler og kontrakter om istandsættelse af møllen m.v.

Møllen er hovedmotiv på en af de gamle gobeliner i riddersalen på Gl. Estrup.

Møllegården fik sit navn engang i 1600-tallet. En stor del af godset blev drevet fra Møllegården. De store enge ud mod Øster Alling og Vester Alling var meget velegnet til kreaturer, og i mange hundrede år fik godset sin mælk og ost fra Gl. Estrup Møllegaard.

Den sydlige ende af stuehuset brændte delvis ned i 1835 og blev genopbygget samme år af genbrugsmaterialer fra herregården - derfor de to mindeplader på sydvestsiden, lige over indgangsdøren.

I henhold til lensafløsningsloven overgik stamhuset Gl. Estrup i 1921 til fri ejendom, og efter grev Christian Skeels død i 1926 blev herregårdens bygninger og indbo, de tilhørende gårde samt Møllegården solgt.

Der har i mange år boet to forvaltere på Gl. Estrup Møllegaard. Hver havde sit område at passe. På 1. salen ses endnu de 2 døre, hvorfra de mange spand heste blev fordelt. Først ca. år 1875 blev en del af kvægbruget flyttet over på godset, og de store, flotte avlsbygninger kom til.

De to lange bygninger, jagstuen og garagen, har tidligere været brugt til folkehold – mændene boede der – og senere gik der får i jagstuen.

Pigerne boede i nogle yderst små rum i hovedbygningen ved siden af køkkenet. Pigerne lavede ost, malkede, lavede mad til det store folkehold og hjalp også til på marken i høsten.

Da Møllegården blev solgt fra godset i 1926, var der ca. 150 ha. I 2006 er der lige godt 200 ha. Det tilkøbte er primært skov.

Søren Preben Bornerup, ejer af Gl. Estrup Møllegaard 1984-2007, skrev ovenstående i 2006 som en del af et større salgsprospekt på bind. Salgsprospektet kan ses på Sønderhald Egnsarkiv.

Møllerens gamle stuehus fra 1880 står der endnu på Gl. Ringvej 21.

Auning Mølle

Den første mølle i Auning lå på den gamle vej til Ring. Nærmere bestemt Gl. Ringvej 21. I dag er kun stuehuset tilbage. Stuehuset er opført i 1880.

Desværre ved vi ikke noget om denne mølle. Formodentlig har det været en almindelig vindmølle. Der findes desværre ingen fotos eller beretninger på Sønderhald Egnsarkiv om møllen. Derfor ved vi heller ikke, hvornår eller hvorfor møllen lukkede og blev revet ned.

På ældre kort kan man se møllen indtegnet. Første gang på et kort dateret 1842-1899. Kortet er altså tegnet i 1844 og så er der kommet opdateringer på frem til 1899.

Møllen er også aftegnet på et kort dateret 1928-1940. Men på besættelsesmagtens luftfoto fra 1944 er møllen ikke at se.

Måske har andre mere moderne møller overtaget produktionen af mel? Købmand Gerstrøm havde bl.a. en mølle på sin købmandsgård i det nuværende Torvegade. Møllebistroen er opkaldt efter denne mølle.

Volk Møllegaard med møledammen. 1889-1910

Volk Mølle

AF ELLEN BYRIEL

I december 1724 afgik Christen Knudsens hustru Maren Jensdatter ved døden 56 år gammel. Hun og manden boede i Langkastrup med deres tre børn i alderen 10, 12 og 14 år.

I skiftet efter Maren nævnes mellem indboet i afsnittet "Gangklæder" flere vadmelsdyner, såvel underdyner som overdyner. Og man ser for sig de tunge, grå dyner, men tænker vel ikke nærmere over deres oprindelse, den lange fremstillingsproces fra fåret "afleverede" sin uld til kartningen, spindingen og vævningen. Og dermed var det ikke slut. Stoffet var endnu ikke som vadmæl skal være.

Stoffet til Marens gode dyner måtte først en tur omkring valkemøllen inden det kunne syes og fyldes med dun eller fjer.

Valkningen gør det vævede stof tæt og filtagtigt, så man ikke længere ser de enkelte tråde. Valkningen eller stampningen, som det også kaldes, foregår med et sindigt indrettet maskineri, trukket af kraften fra møllehjulet.

Stoffet havde forinden været bearbejdet med vand, sæbe m.m. efter en nøjagtig opskrift.

I "Nordisk Conversationsleksikon" fra 1878 forklares processen således:

Valkning: Et ved nogle organiske Substanter forefaldende Arbejde, der gaaer ud paa en Forskydning af Delene i fugtig Tilstand ved hensigtsmæssig Æltning eller anden mekanisk Behandling, saa at der kan opnaaes en bestemt tilsigtet Forandring af Stoffets Form eller Dimensioner. Vigtigst er Valkning af Klæde og besl. der gaar ud paa saaledes at indkrympe det i baade Længde og især i Brede, at det bliver tykt og tæt, og desuden at fremkalde en Vandring af Uldtaverne dels imellem de enkelte Garn, saa at Vævet bliver fastere, dels ud af dem, saa at der lægger sig et tæt Lag Filt som en Luv paa begge Sider af Vævet og skjuler det. For at Valkningen kan gaae for sig, maa Vævet vaskes med raaden Urin eller anden alkalisk Vædske, med Sæbe, Valkjord (en fed, aldeles sandfri Ler) eller Blandinger.

Naar Valkemidlet og Smudset ere fjernede, foretages Valkningen, understøttet af lignende Stoffer, under jevnligt Eftersyn i Løbet af f.Ex ½ Dag; tilsidst skylles Valkemidlet bort, Klædet udstrammes og tørres.

Valkningen foregaaer i en Valkemølle, der kan være et Stampeværk, en Hammermølle, hvor Stamperne gaaer i en Bue, ledet ved et Skaft, en Krumtapvalke, hvor Hammeren ikke falder frit, men trækkes ved en Forbindelsesstang fra en Krumtap, endelig og nuomstunder helst en Valsevalke hvor det med begge Ender sammensyede Klæde løber sammenfoldet i Bredden, mellem flere Par med dybe Riller forsynede Ruller, der presses fast imod Klædet. Dettets Indkrympning kan være meget stor, især naar det ikke er tæt vævet, f. Ex. til 2/5 af det oprindelige Fladeindhold. Andre klædeagtige Stoffer indvalkes mindre tildels meget mindre.

Egentlig Filt til Hatte faaer efter den tørre Filtning en Valkning i en heed sur Valkebeise under Rulning og Børstning, hvorved Posen, der senere formes til en Hat, kryber ind i en overordentlig Grad."

Tidligere foregik valkningen med håndkraft. Man bearbejdede det våde stof med hænderne eller sågar med fødderne. I Skotland findes der endnu gamle "Waulking songs". Sange som valkekonerne og pigerne sang, mens de i takt bearbejdede det uldne stof.

Navnet Volk Mølle burde vel, hvis det skulle være rigsdansk, være Valk Mølle. Men da man her på egnen på møllens tid talte med jysk dialekt, hed den naturligvis "Wolk-Møl" og dette navn har, med den ændrede "pæne" udtale, holdt ved lige siden. Og mon ikke vi er flere, der stadig udtaler det på den gamle facon?

Nu kan vi jo ikke vide med bestemthed, om Marens Jensdatters dyner lige netop var valket i Volk Mølle, da vi ikke ved hvornår og hvor længe denne

Korn i travet ved Volk Mølle, 1934.

mølle var valkemølle, hvornår den var kornmølle, eller om den var begge dele på samme tid, ej heller hvornår den blev bygget og om det var munkene, greven eller en helt tredje, der oprettede den. Således er der mange ubesvarede spørgsmål om denne og de øvrige møller på egnen.

Møllen fik sit vand fra en bæk, Volk Møllebækken, som kommer fra vest og løber langs de lave engområder mellem bakkerne og fjorden. Ved en opstemning blev der skabt en dam, "Mølleedammen" og herfra blev vandet igen "sluppet løs" gennem møllehjulet på sit videre løb mod fjorden.

Dammen har, sammen med den omgivende beplantning og bakkerne, alle dage været et idyllisk og attraktivt mål for udflugtslystne personer.

I 1696 var vandmøllen ejet af oberst Hans Friis til Tustrup m.fl. godser.

1. maj dette år overgav han møllen med bygninger og jord, som selveje til fæsteren Knud Sørensen Møller.

Ifølge den ved lejligheden indgåede kontrakt, var der visse betingelser, Knud Møller, som selveje, måtte opfylde.

Oberst Hans Friis havde nogle år tidligere i Hørning stiftet et hospital for fattiglemmer. Her modtog man fra møllerne og fæstegårdene under oberstens besiddelser en årlig afgift i form af naturalier til beboernes underhold.

Fra Volk Mølle omfattede denne levering på dette tidspunkt 18 tdr. mel og 18 tdr. malt, fordelt i to leverancer pr. måned.

Ejeren skulle naturligvis holde møllen vedlige og betale de pålignede kongelige skatter. Til gengæld fik han tørveskær i flere moser samt en græsmark, som han tidligere havde benyttet.

Ifølge kontrakten måtte han sælge møllen til hvem han ville, til den som ville give mest, blot det var vederhæftig mand, som ville og kunne betale kongen og de fattige det der tilkom dem, og som ellers ville overholde kontraktens indhold.

I de følgende godt og vel 200 år forblev møllen og gården i familiens eje, og hovedsagelig solgt fra far til søn. I alt har 7 generationer boet på Volk Mølle. Af de opgivne årstal i listen må flere tages med forebehold.

1. Knud Sørensen Møller - kaldet Knud Møller f.omkr. 1654, d.1734
gift med Kirsten Pedersdatter.
2. deres søn Peder Knudsen f.omkr. 1675, d.1755
gift med Birthe eller Birgitte Pedersdatter
3. deres søn Søren Pedersen Møller f.1733, d.1789
gift med Maren Sørensdatter
4. deres søn Peder Sørensen Møller f.1768, d.1838
gift med Ane Nielsdatter
5. en brorsøn Søren Sørensen Møller f.1811
gift med Eva Nielsdatter
6. deres søn Christen Sørensen Møller f.1846
han var ugift og boede sammen med en ugift søster

Da han overtog møllen var der ca. 80 tdr. land til gården.

En søstersøn fra Lund, Søren Møller, kom til hjemmet som ganske lille. Han kom efter konfirmationen i handelslære, hvilket han hurtigt opgav, og han passede en tid møllen. Da han blev gift med Marie (fra Uggelhuse) blev der bygget et stort hus ved gården til dem. De fik den idé at begynde et bageri. Det gik en del år, men slugte så mange penge som Chr. Sørensen måtte gøre rede for, at han tilsidst ikke kunne klare den længere, og gården gik til tvangsauktion. De to søskende døde begge kort efter.

I 1917 blev møllen og gården købt af landpost Jens Christensen fra Mygind. Han solgte allerede året efter til Chr. Jensen fra Thy.

I mellemtiden var der blevet bygget en vindmølle oppe på bakken ved Essenbækgården lidt sydlig for møllegården. Byggeåret for denne mølle kendes ikke, men den blev genopført i 1889 efter en brand, som opstod ved et lynnedslag i påsken samme år.

Vindmøllen og vandmøllen supplerede hinanden på en tilfredsstillende måde for kunderne, og der siges at have været god søgning til Volk Mølle.

Efterhånden som elektriciteten blev almindelig i landet, mistede vind- og vandmøllerne deres betydning og møllevirksomheden faldt helt bort i Volk Mølle. Vindmøllen på bakken blev nedbrudt og kun en lille forhøjning i landskabet minder om dens eksistens.

Vandmøllen havde en kort tid en smule søgning og samtidig leverede den elektricitet til gårdens eget forbrug.

I 1934 brændte gård og vandmølle. En ny gård blev opført, men med møllen var det forbi.

Men stedet blev ikke glemt. Det blev kendt for sin kro, for sine bakker, sit motorcross, sin jernbane og station og ikke mindst for sin smukke beliggenhed.

Essenbæk Vindmølle og Essenbækgården (tv). Foto af et maleri.

En mølle på gårdspladsen til at pumpe vand op fra brønden. Grenåvej 258, Fausing.

Gårdmøller

Som omtalt i forordet fik kundemølleriet det endelige "dødsstød", da bønderne efterhånden anskaffede små vindmotorer, der kunne drive tærskværket og en kværn. Mange møllere måtte nu helt eller delvis gå over til handel med korn og foderstoffer.

Bøndernes småmøller var ofte placeret som tagryttere.

Gårdmøllerne gik også under navne som husmøller eller kludesejlere ifølge nogle kilder. De blev fortrinsvis opført i perioden 1870 til 1910 og var oprindeligt forsynet med fire vinger, men omkring 1880 blev de mangebladede vindrosemotorer indført i Danmark, hvilket skabte basis for industriel mølledrift.

Omkring år 1900 var der over 20.000 gårdmøller i Danmark, og mange af disse var placeret på tagene af lader eller udbygninger.

Udviklingen af brændstof til motorer betød, at mange brugere udstyrede deres møller med hjælpemotor, men samtidig betød udbygningen af kraftværker og andre større elproducerende virksomheder, at behovet for gårdmøller blev mindre og efter 2. verdenskrig blev langt de fleste nedlagt. Mens der er bevaret ca. 300 af de store, gamle vindmøller, skønnes det, at der kun er ca. 20 gamle gårdmøller, der har overlevet i Danmark.

Kilde: Lise Andersen. Det teknologiske gennembrud, udgivet 24. april 2013 på Mølleforum.dk

Brugsen på Østervangsvej i Fausing. Bagved ses bager Samst's vindmølle, med hvilken han selv kværnede korn til bagning af rugbrød og hvedebrød. Møllen blev siden taget ned, og de kommende bagere fik melet bragt fra en af de store industridampmøller. Når lastbilen med melsækkene ankom, bakkede bilen ind i indkørslen, og sækkene blev ved hjælp af et trisseværk over loftslugen på husgavlen hejst op på loftet, hvorfra melet kunne hældes gennem en kæmpetragt ned i bageriet.

Karetmager Hjortshøj's værksted i Langkastrup.

Slyngborg kro.

Fausing: Indtil opførelsen af det fælles vandværk i 1897 var byens vandforsyning gårdenes egne brønde. Opførelsen af vandværket var et fællesprojekt, som byens borgere stod sammen om. Andelstanken havde gjort sit indtog. Vandværket blev fra starten drevet af en vindmølle, en såkaldt klapsejler, der var i drift i ca. 60 år for så at blive afløst af en eldreven pumpe til at hente vandet op af den 50 meter dybe brønd.

Elna Kjærsgaard (1937) fortæller om sin far, smed Kjærsgaard Pedersen: I mange år gik min far hver aften kl. 22 op til vandværket for at se, om pumperne kørte som de skulle. Når der var noget i vejen med pumpen nede i den 65 alen dybe brønd, måtte far hejSES ned for at se efter den. Men først hejste man en tændt slagermuslygte ned, for så længe den brændte, var der ilt nok til, at man kunne opholde sig der. Så blev smeden ved hjælp af et spil med en stålwire, siddende i en stol, hejst ned i brønden. Skulle man kigge ned i brønden, mens der blev arbejdet dernede, måtte man lægge sig ned på maven og forsigtigt kigge ud over kanten for ikke at der skulle falde sten ned i brønden. Vi skulle jo holde øje med det lille lys, man kunne se dybt nede.

(Uddrag fra protokollen over Fausing Vandværk)

Assentoft Møllelaug

I slutningen af 1980'erne besluttede en gruppe borgere i Assentoft og omegn sig for at ville opføre en vindmølle på en mark beliggende ved Stampenvej. Der blev holdt et orienteringsmøde i maj 1990 og allerede den 19. september samme år, kunne der afholdes stiftende generalforsamling i Assentoft Møllelaug.

Møllelauget var et interessentselskab, hvor man købte andele i - det vil sige at en husstand kunne købe andele ifht. forbruget af el i deres husstand. Elro skulle godkende andelen.

Der skulle sælges ialt 455 andele. Ved den stiftende generalforsamling var der tilmeldt 44 husstande med ialt 404 andele. Kun 51 andele manglede.

10. oktober var alle andele solgt, og man henstillede til alle andelshavere at indbetale deres andele senest den 29. oktober, hvorefter arbejdet med at støbe fundamentet ville gå i gang. Der var allerede foretaget jordbundsundersøgelser, og opstod der ikke problemer, skulle møllen kunne indvies i december 1990.

Den 11. marts 1991 afholdtes Interessentskabsmøde og her kunne man høre følgende beretning fra formand Per W. Knudsen:

"Det første orienteringsmøde blev holdt 8. maj 1990, her i borgerhuset, og den stiftende generalforsamling 19. september. Her fik vi godkendt vores vedtægter og valgt en bestyrelse, revisorer og suppleanter.

Der var på det tidspunkt solgt 386 andele, og de sidste 69 blev hurtigt solgt i dagene efter.

26. september underskrev bestyrelsen købekontrakten på 1 stk. "225 kW mølle med tårn", pris 1.786.080 kr.

I november indhenter vi tilbud fra Sparekassen og Unibank på byggelån, og vi finder Sparekassens tilbud bedst. Momspapirene bliver sendt. Og vi får vores miljøgodkendelse. Samme måned får vi taget jordbundsprøver og indhenter tilbud på støbning af fundament. Andelshaverne begynder at indsende deres indbetalinger og kreditforeningen sender deres tilbud.

I november skrives øvrige papirer, der er lidt besvær med tinglysningen af jordlejedeklarationen, men med hjælp fra advokat og Jørgen Madsen, går det til sidst i orden også.

Den 15. november er vi klar til at støbe sokkel, men må stoppe, da det viser sig, at der står 50 m til vej i amtets byggetilladelse og 20 meter i kommunens. Så først den 19. er vi klar og soklen støbes 22. november.

Vi får møllen leveret 13. december, og den bliver rejst et par dage senere.

Indvielsen den 22. december går fint med æbleskiver, gløgg og en masse glade mennesker.

Dog er der skår i glæden, for møllen er ikke sluttet til. Elro må ikke afbryde for strømmen ugen før jul, så vi må vente tålmodigt til 3. januar 1991, hvor det endeligt sker, og de første kW bliver kørt ind.

Som I kan høre, har det været en travl tid, fra oktober og til nu, der var mange brikker der skulle falde på plads. Jeg tror alle i bestyrelsen vil give mig ret i, at det har været hårdt men også spændende, og vi håber vi har klaret det også til jeres tilfredshed”.

I 1998 kan der i beretningen læses, at der går rygter om, at der skal bygges flere møller i umiddelbar nærhed af Assentoft Møllelaug's mølle. Det blev til virkelighed i efteråret 2000, hvor der blev opført to nye og større møller.

I marts 2003 blev der indkaldt til ekstraordinær generalforsamling, hvor der blev orienteret om salget af Assentoft Møllelaug's mølle til Jens Petri. Salget skete 1. december 2003.

Den 8. januar blev der igen indkaldt til ekstraordinær generalforsamling, denne gang for at nedlægge Assentoft Møllelaug. 13 gode år med vindenergi var slut.

På et afsluttende bestyrelsesmøde den 21. januar samme år, blev pengene fordelt og tilbagebetalt i forhold til det antal andele, man havde haft i møllen.

Vindmøller i tal

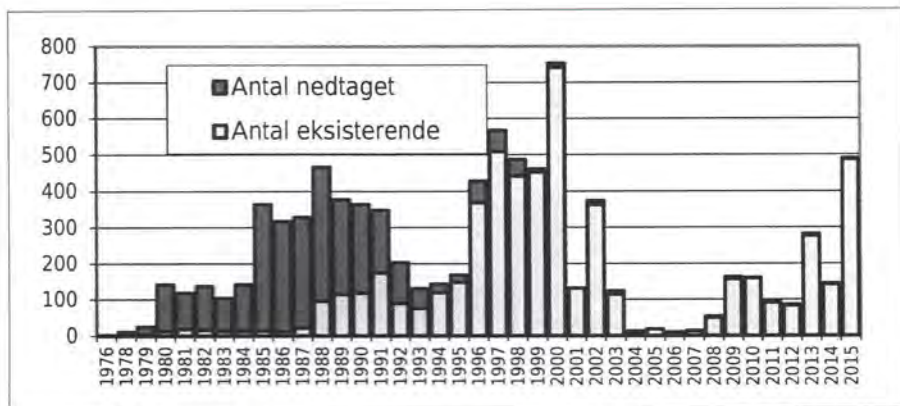
- nu og for 100 år siden

AF BENNY CHRISTENSEN

DANMARKS VINDKRAFTHISTORISKE SAMLING (DVS)

Ved årsskiftet var der 5.775 "moderne" vindmøller i Danmark. Heraf står de 516 til havs. Resten står i det danske landskab - som vindmøllerne har gjort i flere hundrede år - til glæde for nogen og til ærgrelse for andre.

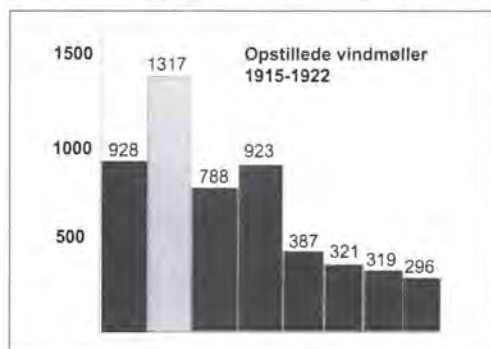
Grafen fra Danmarks Vindmølleforenings blad "Naturlig Energi" viser udviklingen siden 1976. Søjlerne angiver, hvor mange møller, der blev stillet op hvert år og den mørke del viser, hvor mange af dem, der er taget ned igen.

Der er store udsving op og ned på grund af politisk støtte og politiske ben-spænd undervejs. I 2015 blev søjlen særlig høj på grund af de mange nye små husstands møller. Grafen viser status 30/11, men i december kom der 101 nye møller til, så antallet i 2015 kom op på ca. 600. Det er det højeste tal siden udviklingen kulminerede i 2000 med ca. 750 opstillede møller.

Men for 100 år siden blev der opstillet mange flere vindmøller i Danmark. Desværre har vi ikke endnu en statistik, der viser udviklingen år for år over en længere periode. Men for årene 1915 til 1922 er der bevaret tal for, hvor mange vindmøller, der blev anmeldt til Fabrikstilsynet (grafnen herunder).

Danmark havde dengang en vindmølleindustri med 15-20 mellemstore virksomheder og mange mindre producenter. Og selv om nogle af dem efter krigen måtte lukke eller omstille til andre produkter, blev der stadig bygget

vindmøller. Mange ældre gårdmøller blev udskiftet i 1920'erne og ved den 3. maskintælling i 1936 var der stadig 15.514 af dem. Ved den 4. tælling i 1944 var antallet af traditionelle gårdmøller faldet til godt 9.000.

Til gengæld havde 1.454 gårde fået elproducerende vindmøller. Og under 2. verdenskrig havde omkring 100 elværker igen taget vindkraften i brug.

Efter krigen forsvandt de fleste spor efter de mange møller. De efterlod heller ikke slaggebjerge, affaldsdepoter og andre giftige sager. Det meste af dem blev smeltet om til nyt jern, som der var brug for. Historien om vindmøllerne blev også hurtigt glemt. Men da den billige olie pludselig blev dyr i 1973, var der heldigvis stadig nogle, der kunne huske, hvad vinden kan bruges til. Der foreligger også tal for det samlede antal vindmøller i landbruget i 1907 og 1923. I 1907 var der 4.600 gårdmøller. I 1923 var antallet vokset til 16.600. Det betyder, at der i perioden 1908-1914 i gennemsnit blev opstillet over 900 gårdmøller om året. Hertil kommer vindmøller til bl.a. vandværker og landvindingsprojekter.

Under krigen 1914-18 var der desuden ca. 250 elværker, der tog vindkraften i brug igen. Udviklingen kulminerede i 1916 - for præcis 100 år siden - hvor der kom over 1.300 nye møller.

Formandens beretning

AF MARIANNE ANDERSEN

Velkommen til årets generalforsamling for Sønderhald lokalhistoriske forening. Tak til Notat for, at vi måtte komme og besøge Jer.

Siden sidste generalforsamling, som vi afholdt på Assentoft Silo, har der været afholdt 3 bestyrelsesmøder, hvor gentagende punkter har været foreningens økonomi, kommende arrangementer og forslag til udarbejdelsen af vores årsskrift, der udkommer nu i maj måned. Årsskriftets tema er denne gang: "Møller".

I 2015 arrangerede vi 2 historiske cykelture i Assentoft by, hvor der dukkede ca. 30 deltagere op til hver tur. Turene var arrangeret i samarbejde med Cykelby Randers.

Derudover havde vi planlagt et besøg på Håndværkermuseet i Randers, som vi desværre måtte aflyse p.g.a. for få tilmeldinger.

Foreningen og arkivet deltog ved kulturdagen på Gl. Estrup, sammen med de øvrige arkiver i Norddjurs. Emnet var i 2015 "Kvindernes valgret". Og her i 2016 har vi igen deltaget og i år var emnet "Rutebiler" og "Møller".

Her i foråret/sommeren planlægger og deltager vi i en sogneaften i Fausing forsamlingshus. Det er den 12. maj, og derudover arbejder vi på en historisk cykeltur i og omkring Auning.

Vi har søgt fondsmidler og har fået penge fra Øster og Vester Alling Sparekasses fond. For dette beløb har vi købt en storskærm. Skærmen bruges til fremvisning af billeder, film m.v. - på arkivet og ved arrangementer ude af huset.

En anden nyanskaffelse er en reol til opbevaring af vores indrammede malerier og billeder. Den er fremstillet af Viggo Christensen. Han har hermed løst et stort pladsproblem på arkivet. Tak for det.

Besøgstallet på arkivet siden sidste generalforsamling, har været på ca. 80 personer. Vi har besvaret ca. 40 henvendelser på mail.

Vi er 185 medlemmer i foreningen. På Facebook har vi 183 følgere og på vores hjemmeside har vi haft ca. 14.000 besøgende.

Der kommer til stadighed flere afleveringer til arkivet, så vores frivillige medarbejdere har nok at se til.

En stor ros og tak til alle for deres indsats og engagement gennem 2015.

Generalforsamlingen blev afholdt på Notat - Drammelstrup gamle skole.

Ca. 35 fremmødte. Henning Millard startede ud med at fortælle om skolen, og de mange billeder, der blev vist på storskærmen, vakte stor interesse blandt de fremmødte, hvoraf flere havde været elever på skolen. Dernæst fortalte han om Bomuldsvæveriet, som startede op i skolebygningen i 1958, og som i slutningen af 1960'erne flyttede til Allingåbro.

Derefter fortalte Finn Ellegaard om virksomheden Notat, som startede i "skolen" i 1970'erne – om avisfremstilling, kollektiv, bevægelsen mod EU, kunstforlag – frem til i dag, hvor "skolen" bl.a. huser DEO (Oplysningsforbund, der arbejder for demokrati i Europa), Rejse- og kursusvirksomhed og Notat, som tager sig af grafiske opgaver.

I dag er skolebygningen indrettet som kursusejendom, med fine møde- og overnatningsfaciliteter - som i øvrigt kan lejes af alle interesserede.

Bestyrelsen 2016

Formand:

Marianne Lund Andersen, Vestervænget 21, 8963 Auning

Næstformand:

Henning Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Kasserer:

Inger Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Sekretær:

Hanne Byriel, Kirkevej 14, 8963 Auning

Pressesekretær:

Henning Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Øvrige bestyrelsesmedlemmer:

Bent Østergaard, Østervangsvej 29, Fausing, 8961 Allingåbro
Viggo Christensen, Tjørnestien 2, Hørning, 8960 Randers SØ

Suppleanter:

Johan Peter Tommerup, Hedevej 10, Årslev, 8960 Randers SØ

Arkivleder:

Ellen Byriel, Hovedgaden 32, Øster Alling, 8963 Auning

Udpeget af byrådet:

Anthon Tette, Nydamsvej 26, Udby, 8950 Ørsted

Sønderhald Egnarkiv

Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning

Tel: 86 48 37 84 . Email: sonderhaldegnsarkiv@gmail.com

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

Følg os på
Facebook

